

TEORIJSKI I PRAKTIČNI ASPEKTI OPERATIVNOG OKVIRA U PLANIRANJU OPERACIJA*

Vojislav Krstović, Branislav Drobac, Marko Marković i Srđan Lazić
Univerzitet odbrane u Beogradu, Vojna akademija

Vojna doktrina je razvijena kao sistem doktrine čiji je bazni dokument Doktrina Vojske Srbije. Dokumenta nižeg hijerarzijskog nivoa imaju organizacioni karakter (doktrine vidova i pravila jedinica) i funkcionalni karakter (doktrine od J-1 do J-9 i iz njih izvedeni dokumenti do nivoa raznih uputstava). Doktrina Vojske Srbije je osnova za sva doktrinarna dokumenta nižeg hijerarzijskog nivoa, međutim ta osnova ide preko Doktrine operacija, kao osnovnog dokumenta na prvom nivou doktrinarnih dokumenata.

Iskustva iz primene doktrinarnih dokumenata u praksi, ukazuju da u sistemu usvojene doktrine postoje nedoslednosti i oprečni stavovi po istim pitanjima, koji se naročito minifestuju u procesu operativnog planiranja vojnih operacija.

Operativni okvir predstavlja značajan sadržaj procesa operativnog planiranja i obuhvata organizovanje sopstvenih snaga u prostoru i vremenu u odnosu na sopstvene namere i namere neprijatelja, i iz praktičnih razloga se razmatra na operativno-taktičkom nivou procesa operativnog planiranja.

U radu je komparativnom metodom i metodom analize sadržaja doktrinarnih dokumenata razmatran uticaj operativnog okruženja na operativni okvir, teorijski i praktični aspekt operativnog okvira i elemenata operativnog okvira.

Ključne reči: *Planiranje operacija, operativno okruženje, operativni okvir, elementi operativnog okvira*

Uvod

Značaj potpunog i pravilnog razumevanja doktrinarnih dokumenata,¹ a naročito Uputstva za operativno planiranje i rad komandi u Vojsci Srbije opredeljuje mesto i ulogu komandanta i štabnih oficira u procesu operativnog planiranja i izvođenju operacija. Potpuno i pravilno razumevanje teorijskih odredbi daje dobar osnov komandantu i

* Ovaj tekst predstavlja rezultat istraživačkog rada na projektu „Uticaj promena u operativnom okruženju na pripremu i izvođenje operacija“ koji se realizuje u Katedri operatike Škole nacionalne odbrane Vojne akademije.

¹ Doktrina planiranja u VS, Doktrina operacija VS, Doktrina KoV i Doktrina V i PVO.

štabnim oficirima za pravilno razumevanje operativnog okruženja, planiranje i izvođenje operacije. Nedovoljno poznavanje, nerazumevanje i pogrešno shvatanje teorijskih odredbi ili nepotpuno formulisanih doktrinarnih dokumenata i Uputstva za operativno planiranje, predstavlja osnov za loše planiranje operacije i ne dostizanje željenog krajnjeg stanja. Međutim, samo razumevanje teorijskih odredbi, bez praktičnog uvežbavanja organa komande, nije samo po sebi dovoljno za uspešno planiranje i uigravanje, odnosno uvežbavanje svih pripadnika komande.

Izučavanjem teorijskih odredbi, promišljanjem o njima i praktičnoj primeni u radu štabova tokom procesa operativnog planiranja i donošenja odluka uočeni su određeni problemi koji su pre svega proizvod nepotpuno i nedovoljno jasno formuliranih teorijskih određenja pojedinih sadržaja koji se odnose na elemente operativnog okvira. Analizom sadržaja postojećih doktrinarnih dokumenata u kojima se teorijski razmatraju elementi operativnog okvira, uočene su određene nedoslednosti i nedorečenosti i predložena su moguća rešenja za njihovo prevazilaženje.

Cilj ovog rada je analiza elemenata operativnog okvira sa teorijskog i praktičnog aspekta u procesu operativnog planiranja. Rad bi trebao da odgovori na pitanje "Da li postojeća doktrinarna dokumenta, a naročito Uputstvo za operativno planiranje i rad komandi u Vojsci Srbije potpuno objašnjavaju elemente operativnog okvira i ne ostavljaju prostor za pogrešno razumevanje"? Osim navedenog, rad predstavlja i težnju da se putem deskripcije da doprinos kvalitetnijem određenju, definisanju i razumevanju elemenata operativnog okvira.

Rad je strukturiran u tri logičke celine kroz koje se uvodi u problem, iznosi sadržaj kojim se odgovara na problemsko pitanje i daju zaključni stavovi. Rad predstavlja kritički osvrt na postojeća teorijska određenja elemenata operativnog okvira i daje osnovu za dalje istraživanje ove problematike.

Komparativnom analizom sadržaja postojećih doktrinarnih dokumenata, naročito Uputstva za operativno planiranje i rad komandi u Vojsci Srbije kritički su sagledane postojeće teorijske i praktične odredbe vezane za operativni okvir i predložena rešenja za prevazilaženje problema, propusta i nedostataka.

Uticaj operativnog okruženja na definisanje operativnog okvira

Savremene operacije izvode se u različitim okruženjima koje prate dinamičke interaktivne promene koje mogu biti od presudnog značaja za ishod operacije. Skup svih ulova koji utiču na pripremu i izvođenje operacije naziva se operativno okruženje. Doktrina operacija Vojske Srbije objašnjava da se „operacije planiraju, pripremaju i izvode u složenim uslovima i pod uticajem različitih okolnosti i faktora. Skup uslova u kojima se upotrebljavaju snage u operaciji na osnovu odluka komandanta, i utiču na njen konačni ishod, predstavljaju operativno okruženje“.² Ova definicija je jasna i potpuna, međutim postavlja se pitanje da li je neophodno da se naglašava da se snage u operaciji upotrebljavaju na osnovu odluke komandanta. Imajući u vidu da Uputstvo za operativno planiranje i rad komandi Vojske Srbije određuje da se „dimenzije operativnog okruženja razmatraju na stra-

² Doktrina operacija Vojske Srbije, Medija centar "Obrana", Beograd, 2012, str. 15.

tegijskom nivou planiranja upotrebe snaga, a iz praktičnih razloga na operativnom i taktičkom nivou se razmatraju elementi operativnog okvira“,³ stiče se utisak da je navod u analiziranoj definiciji „da se snage u operaciji upotrebljavaju na osnovu odluke komandanta“ zaista suvišan. Navedeno ne znači da na strategijskom nivou nema komandanta, već da je u analiziranoj definiciji pominjanje komandanta suvišno.

Daljim proučavanjem literature dolazi se do zaključka da Doktrina operacija VS, Doktrina KoV i Uputstvo za operativno planiranje i rad komandi u VS, imaju jedinstven stav o dimenzijama operativnog okruženja, odnosno da operativno okruženje sadrži: političku, ekonomsku, vojnu, fizičku, socijalnu, informacionu, tehnološku i vremensku dimenziju.

Analizom teoretskog određenja operativnog okvira može se konstatovati da se na sličan način definiše u Doktrini operacija VS i Doktrini KoV ali je interesantno da se u Doktrini Vazduhoplovstva i protiv vazduhoplovne odbrane (ViPVO) uopšte ne spominje.

Po Doktrini operacija VS „operativni okvir podrazumeva organizovanje sopstvenih i susednih snaga i raspoloživih resursa u vremenu, prostoru i u odnosu na sopstvene namere i namere neprijatelja.“⁴ Doktrina KoV navodi da „operativni okvir obuhvata organizovanje sopstvenih i susednih snaga u vremenu i prostoru u odnosu na sopstvene namere i namere neprijatelja. Operativni okvir čini operativna organizacija prostora izvodenja operacije i borbena organizacija snaga.... operativnim okvirom omogućava se povezivanje aktivnosti i definisanje - šta, gde i kada treba da bude izvršeno u različitim fazama operacije“.⁵

Uputstvo za operativno planiranje i rad komandi u VS, koje bi trebalo naj detaljnije da objasni i da uputstva kako se nešto radi i s kojim ciljem, ne definiše operativni okvir već navodi da „Komandant i njegov štab treba da shvate trenutno stanje uslova koji vladaju u operativnom okruženju, kao i stanje nakon okončanja operacija. U izradi koncepta operacije, identifikacija potrebnih uslova za dostizanje željenog krajnjeg stanja omogućava njihovo povezivanje sa jednim ili više ciljeva, elementi operativnog okvira pomažu donosiocima odluka na operativnom i taktičkom nivou da definišu problem“. Napred navedena teoretska određenja operativnog okvira ukazuju na nedoslednost i nejedinstvo u analiziranim dokumentima.

Imajući u vidu da je operativni okvir nedvosmisleno determinisan operativnim okruženjem, radi potpunog shvatanja operativnog okvira neophodno je objasniti uticaj operativnog okruženja na definisanje operativnog okvira. Kada se govori o uticaju operativnog okruženja na definisanje operativnog okvira može se konstatovati da odgovor na ovo pitanje najpotpunije daje Doktrina operacija u VS u kojoj je definisano da „razumevanje dimenzija operativnog okruženja i analiza njihove neprekidne unutrašnje dinamike i međusobne interakcije doprinosi efikasnom definisanju stepena uticaja na elemente operativnog okvira: misiju, neprijatelja, operativni raspored sopstvenih snaga i podrške, operativnu organizaciju prostora (zona operacije, zona uticaja i zona interesovanja), civilno-vojnu saradnju i vreme“.⁶

³ Uputstvo za operativno planiranje i rad komandi Vojske Srbije, Medija centar "Obrana", Beograd, 2015, str. 21.

⁴ Doktrina operacija Vojske Srbije, Medija centar "Obrana", Beograd, 2012, str. 20.

⁵ Doktrina KoV, Medija centar "Obrana", Beograd, 2012, str. 25.

⁶ Doktrina operacija VS, Medija centar "Obrana", Beograd, 2012, str. 18.

Slika 1 – Odnos operativnog okruženja i operativnog okvira

Dosadašnjim definisanjem i razumevanjem operativnog okruženja i operativnog okvira može se postaviti pitanje da li može operativni okvir da utiče na operativno okruženje, odnosno da li je smer uticaja obostran ili je jednosmeran u smislu da operativno okruženje determiniše operativni okvir.

Promišljanje o ovom pitanju navodi na zaključak da u planiranju operacije operativno okruženje zaista determiniše operativni okvir, ali tokom izvođenja operacije mogu se steći uslovi koji bi preoblikovali početno stanje operativnog okruženja. Može se zaključiti da je uticaj jednosmeran u fazi planiranja operacije, ali da tokom faze izvođenja operacije uticaj može biti obostran.

Osim navedenog, postavlja se pitanje gde je mesto operativnog okvira u procesu operativnog planiranja. S obzirom da u literaturi to nije obrađeno nameće se zaključak da operativni okvir predstavlja neku vrstu alata koja treba da pomogne komandantu da sagleda situaciju, a sami elementi operativnog okvira se prožimaju kroz različite faze procesa operativnog planiranja. Ova konstatacija se delom potvrđuje kroz odredbu datu u Doktrini operacija VS: „operativni okvir pomaže u razumevanju svih zadataka i njihove svrhe u dostizanju definisanih ciljeva dodeljene misije“.⁷

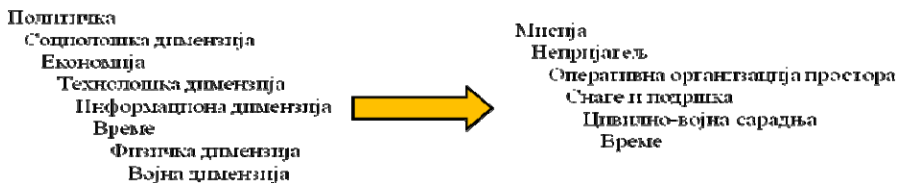
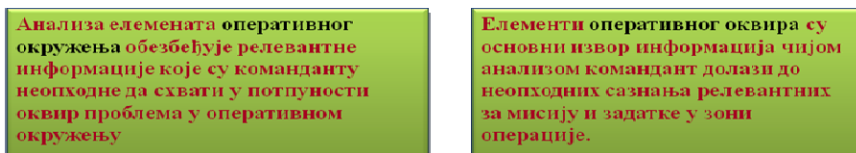
Elementi operativnog okvira

Doktrina operacija VS⁸ i Uputstvo za operativno planiranje i rad komandi u VS⁹, definišu da su elementi operativnog okvira: misija, neprijatelj, operativna organizacija prostora, snage i podrška, civilno-vojna saradnja i vreme. Interesantno je da Doktrina KoV iako je prethodno definisala operativni okvir, kasnije ne navodi elemente operativnog okvira već razmatra dimenzija operativnog okruženja.

⁷ Isto, str. 21.

⁸ Isto, str. 18.

⁹ Uputstvo za operativno planiranje i rad komandi Vojske Srbije, Medija centar "Obrana", Beograd, 2015, str. 21.

Slika 2 – Dimenzije operativnog okruženja i elementi operativnog okvira

Navedeni elementi operativnog okvira privlače pažnju zbog pojmova koji su korišćeni, kao što su „misija“ i „snage i podrška“. Imajući u vidu da komandant tek kasnije u procesu operativnog planiranja formuliše iskaz misije može se zaključiti da se termin „misija“ može zameniti terminom „zadatak“, osim ako se u ovom delu ne podrazumeva misija pretpostavljenog. Korišćenje sintagme „snage i podrška“ nedorečeno je na šta se konkretno misli, preciznije određenje bi bilo „operativni raspored sopstvenih snaga i podrške“.

Ako se poče od činjenice da operativno okruženje određuje operativni okvir i ako se uzme u obzir da Doktrina KoV definiše operativni okvir, ali ne razmatra njegove elemente već dimenzije operativnog okruženja, nameće se pitanje da li su dimenzije operativnog okruženja isto što i elementi operativni okvira. Osim navedenog, ako se poče od pretpostavke da svaka dimenzija operativnog okruženja razmatra različite činjenice koji utiču na pripremu iz izvođenje operacije na primer: fizička dimenzija razmatra veličinu prostora, reljef, hidrografiju, broj i veličina naseljenih mesta, stepen urbanizacije, infrastrukturu, razvijenost komunikacija, prostiranje elektromagnetnih talasa u elektromagnetnom spektru; dok vojna dimenzija razmatra naoružanje i vojnu opremu, brojnost i veličinu, doktrinarna opredeljenja, stepen obučenosti, organizaciju, kadrove, infrastrukturu, interoperabilnost, istoriju, odnos sa civilnim okruženjem, a tako i za ostale dimenzije okruženja, postavlja se pitanje da li razmatranje operativnog okruženja predstavlja neku paralelnu aktivnost obaveštajnoj pripremi bojišta. Sve navedeno vodi ka zaključku da postoje sličnosti između dimenzija operativnog okruženja, elemenata operativnog okvira i obaveštajne pripreme bojišta, odnosno da nije u potpunosti objašnjeno i razrađeno čemu služe elementi operativnog okvira.

Misija kao element operativnog okvira

Jedan od elemenata operativnog okvira je misija. U dostupnoj literaturi, odnosno u Uputstvu za operativno planiranje i rad komandi u VS,¹⁰ kao i u Pojmovniku funkcionalnih doktrina i doktrina vidova Vojske Srbije,¹¹ misija se definiše „kao jasno i koncizno saop-

¹⁰ Uputstvo za operativno planiranje i rad komandi Vojske Srbije, Medija centar "Odbrana", Beograd, 2015, str. 52.

¹¹ Pojmovniku funkcionalnih doktrina i doktrina vidova Vojske Srbije, Medija centar "Odbrana", Beograd, 2012, str. 26.

štenje u kojem se navodi ko će izvoditi operaciju ili neku drugu aktivnost, šta treba da bude učinjeno, gde će se dogoditi, kada će se odvijati, zašto se izvodi, a ne navodi se kako će se izvesti¹².

Misija praktično predstavlja osnovni zadatak koji, zajedno sa svrhom, jasno ukazuje na akciju koja će biti preduzeta, kao i razlog za njeno preduzimanje. Na strategijskom nivou iskaz misije se formuliše u koraku 2, dok se na operativnom nivou u koraku 11 u fazi orijentacije priprema iskaz misije za jedinicu zasnovan na analizi misije. Uputstvo za operativno planiranje i rad komandi VS objašnjava da iskaz misije sadrži: šta se izvršava (vrsta operacije); zašto se operacija izvodi (svrha); ko će izvoditi operaciju (snage); kada će operacija početi; gde će se operacija izvoditi (zona izvođenja operacija).¹²

Praktično misija definiše težišne zadatke koje jedinica treba da izvrši i utiče na komandanta, u smislu usmeravanja, kako bi izabrao najoptimalniji način za planiranje, pripremu i izvršenje operacije.

Iako su ova teorijska određenja misije jasna i potpuna, postavlja se pitanje na koju misiju tretira operativni okvir – strategijsku ili operativnu, odnosno neophodno je preciznije objašnjenje elementa operativnog okvira misija.

Neprijatelj kao element operativnog okvira

Kontinuirano praćenje operativnog okruženja i neprijatelja – pretnji, kao i analiza njihovih karakteristika, jačine, sastava i, u krajnjem, procena namera, osnovni su preduslovi uspešnog izvršenja misije, odnosno postavljenog zadatka. Važnost poznavanja neprijatelja isticali su mnogi strategisti tokom istorije. Sun Cu Vu (oko 500 godina p. n.e.) je u svojoj knjizi „Umetnost ratovanja“ isticao da „onaj koji poznaje svog neprijatelja i poznaje samoga sebe – ne treba da se plaši rezultata stotine bitaka. Ukoliko ne poznaje neprijatelja, a poznaje sebe, onda će i pobeđivati i gubiti. Onaj koji ne poznaje ni sebe ni neprijatelja, sigurno će biti razbijen u svakoj bici“, a Polibij (oko 125. godina p. n.e.) u knjizi „Istorija“ navodi „Svako treba da prizna da je najveće umeće komandanta njegova sposobnost da do tančina istraži karakter i stvarne mogućnosti svog neprijatelja“.

Savremene vojne operacije karakteriše brza promena situacije, kratkoća izvođenja dejstva i protivdejstva i mnoštvo objekata dejstva koje treba otkriti, analizirati i onesposobiti ili uništiti. Pred sve savremene oružane snage postavlja se osnovni zadatak – vladati informacijama o okruženju i neprijatelju (pretnji) a istovremeno izvršiti njihovu analizu i procene pre neprijatelja (pretnje), u cilju optimalnog angažovanja sopstvenih snaga i otežavanja ili onemogućavanja namera suprotne strane.¹³

Obaveštajni organi Vojske Srbije organizuju i realizuju sprovođenje mera obaveštajnog obezbeđenja u cilju stvaranja uslova za uspešnu realizaciju svih misija i zadataka putem obezbeđivanja informacione superiornosti. Obaveštajno obezbeđenje je kontinui-

¹² "Misija je jasno i koncizno saopštenje u kome se navodi ko će izvoditi operaciju, šta treba da bude učinjeno, gde će se dogoditi, kada će se odvijati, i zašto se izvodi. U iskazu misije se ne navodi kako će se operacija izvoditi". Uputstvo za operativno planiranje i rad komandi Vojske Srbije, Medija centar "Obrana", Beograd, 2015, str. 52 i 76.

¹³ Uputstvo za obaveštajnu pripremu bojišta. Stranica broj 11.

rani proces koji obuhvata prikupljanje, obradu i korišćenje obaveštajnih podataka o stanju i namerama nosilaca ugrožavanja bezbednosti (neprijatelj-pretnja), prostoru angažovanja snaga i vremenu radi sprečavanja iznenađenja i pravovremenog reagovanja na nastalu situaciju.¹⁴

Radi podrške komandantu i drugim korisnicima obaveštajnih informacija, obaveštajno obezbeđenje se realizuje kroz osnovne zadatke koji su interaktivni, međuzavisni i često se izvršavaju uporedo. U skladu sa Obaveštajnom doktrinom Vojske Srbije, jedan od zadataka obaveštajnog obezbeđenja jeste obaveštajna priprema bojišta.

Osnovna namena obaveštajne pripreme bojišta (u daljem tekstu OPB) je podrška komandantima i komandama svih nivoa u procesu operativnog planiranja putem:

- identifikovanja i procene neprijateljevih centara moći (centara gravitacije);
- procene mogućnosti, kritičnih slabosti i ograničenja neprijatelja – pretnje;
- procene namera, ciljeva, varijanti upotrebe (kurseva akcije) neprijatelja i
- pravovremenog određivanja prioriternih obaveštajnih zahteva i izrade planova prikupljanja podataka.¹⁵

Obaveštajna priprema bojišta se detaljno realizuje u fazi Orijentacije procesa operativnog planiranja i predstavlja osnovu za dalji proces planiranja. Poznavanje organizaciono-formacione strukture neprijatelja, jačine, sastava, operativnog borbenog rasporeda, načela upotrebe, operativnih sposobnosti, namera i planova za realizaciju borbenih dejstava i neborbenih aktivnosti, kao i naoružanja i vojne opreme ima presudan uticaj na dalji proces operativnog planiranja i upotrebu sopstvenih snaga, i u krajnjem slučaju na ishod operacije. Komandanti i njihove komande koriste operativno planiranje da razviju i odrede varijante upotrebe (kurseve akcija) i modifikuju ili razrade operativne planove (operativna naređenja) kojima realizuju sopstvenu varijantu upotrebe (kurs akcije) – odluku. Upravo stepen poznavanja neprijatelja direktno je povezan sa stepenom uspešnosti upotrebe naših snaga.

Da bi se podržalo operativno planiranje, obaveštajni napori u OPB moraju da budu dinamični i neprekidni, radi upoređivanja, odnosno integrisanja novih podataka sa početnim činjenicama i pretpostavkama. Obaveštajna priprema bojišta je sastavni deo operativnog planiranja i pomaže komandantu u selektivnoj i usaglašenoj primeni snaga na odlučujućim tačkama. Ona se sprovodi neprekidno i detaljna je onoliko koliko vreme za planiranje operacije (vreme za rad komande) i raspoloživa baza obaveštajnih podataka dopuštaju.

Operativni raspored sopstvenih snaga i podrške kao element operativnog okvira

Operativni raspored sopstvenih snaga opisuje se kroz organizovanje snaga za izvođenje operacija. Organizovanje snaga za izvršenje operacije počinje u procesu planiranja i izvodi se kroz procenu potrebnih snaga za izvršenje operacije i uspostavljanju organizacije prema konceptu operacije.

¹⁴ Obaveštajna doktrina Vojske Srbije. Stranica broj 9.

¹⁵ Uputstvo za obaveštajnu pripremu bojišta. Stranica broj 12.

Na osnovu misije i zadatka, neprijatelja ili karaktera ne vojne pretnje, raspoloživosti snaga i operativne sposobnosti vrši se procena potrebnih snaga za operaciju. Organizovanje planiranih potrebnih snaga za izvođenje operacije vrši se na osnovu zamisli komandanta. Snage koje se angažuju u borbenim operacijama organizuju se u: snage za komandovanje, borbene snage, snage za borbenu podršku i snage za obezbeđenje,¹⁶ s tim što se operativni raspored brigade KoV načelno sastoji od: snaga za komandovanje, borbenih snaga, snaga za borbenu podršku (vatrenu i operativnu), snaga za obezbeđenje, snaga za izviđanje, snaga za kontrolu teritorije, snaga za demonstrativne aktivnosti i snaga za obezbeđenje objekata od posebnog značaja.¹⁷ Navedeno ukazuje da doktrinarna dokumenta nisu usklađena po pitanju definisanja organizacije snaga.

Pored toga, operativni raspored kao pojam nije ni u jednom dokumentu definisan i detaljnije se razmatra samo u Pravilu brigade Kopnene vojske. U Pravilu se navodi da operativni raspored brigade KoV zavisi od vrste operacije za koju se planira angažovanje snaga i da se on razlikuje od vrste operacija. U vezi sa navedenim, operativni raspored brigade u napadu može da ima različite elemente, a načelno se sastoji od: ešelona, snaga za vatrenu podršku, snaga za PVD, snaga za zaprečavanje, rezerve, snaga za LoP, snaga za komandovanje, taktičkih (borbenih) grupa, snaga za ubacivanje i drugo, ali se za svaki konkretan slučaj određuje sastav i zadatak pojedinih elemenata.

Komandant brigade, najčešće operativni raspored postavlja u dva operativna ešelona. Kada ima pliću dubinu zadatka, prilikom napada na neprijatelja koji je odbranu organizovao na brzinu i kada je moguće da se neprijateljeve snage razbiju u prvom naletu, može imati jedan operativni ešelon sa rezervom.

Prvi operativni ešelon je nosilac udara u napadu i ima glavnu ulogu u izvršenju zadatka. Dovoljnost snaga brigade KoV se načelno postiže angažovanjem tri, a izuzetno četiri bataljona. Sastoji se od tenkovskih, mehanizovanih i pešadijskih jedinica. Na jačinu i sastav prvog operativnog ešelona utiče: jačina i sastav neprijatelja; sastav brigade; karakteristike prostora; dubina zadatka; doba dana u kome se izvršava zadatak i zamisao komandanta za izvršenje zadatka.

Drugi operativni ešelon obrazuje se: kada je dubina zadatka veća; kada brigada operaciju izvodi u zoni manje širine; kada je situacija nejasna i kada se očekuje jači otpor u dubini neprijateljeve odbrane. Drugi operativni ešelon može da čine snage od ojačanog do dva bataljona, a prema proceni i jače snage. Namenjen je za razvijanje i eksploataciju uspeha, održavanje siline udara, smenu jedinica prvog operativnog ešelona koje su pretrpele veće gubitke, odbijanje protivnapada neprijatelja i obezbeđenje krila i bokova. Drugi operativni ešelon kreće se na pravcu glavnog udara na potrebnom rastojanju iza prvog operativnog ešelona.

Rezerva se obrazuje kada je operativni raspored u jednom ešalonu i kada je neophodno da se u početnom udaru angažuju jače snage brigade. Jačina i sastav rezerve određuje se u skladu sa situacijom, a načelno je jačine jednog bataljona. Kreće se na potrebnom rastojanju iza prvog operativnog ešelona, a načelno izvršava zadatke koji su predviđeni za drugi operativni ešalon.

Brigadne artiljerijsko-raketne grupe, kao snage za borbenu podršku, obrazuju se od organizacijske, a nekada i pridate artiljerije za podršku, načelne jačine do 2 divizion. Or-

¹⁶ Doktrina operacija Vojske Srbije. Stranica broj 65.

¹⁷ Pravilo brigada Kopnene vojske. Stranica broj 67.

ganizacijska artiljerija brigade ulazi u sastav brigadnih artiljerijsko-raketnih grupa, a može se delom pridati i nekom od bataljona. U zavisnosti od situacije, načelno, se obrazuju BrAG i BrRG ili jedna brigadna artiljerijska grupa (BrARG).

Brigadna artiljerijska grupa (ostale grupe ako se obrazuju), namenjena je za podršku brigade, a zadatke pretežno izvršava na pravcu glavnog udara. Ukoliko se obrazuju dve grupe, druga načelno podržava napad na pomoćnom pravcu. Zadaci u podršci su sledeći: učestvuje u vatrenoj pripremi i podršci napada, pruža vatrenu podršku bataljona u napadu, neutrališe pojedine značajne ciljeve neprijatelja, pruža podršku uvođenja drugog operativnog ešalona (rezerve), zaštita krila i bokova brigade i sprečavanje protivudara neprijatelja. Prvenstveno sasređuje vatru na ciljeve neprijatelja koji ugrožavaju napad, a ne mogu se celishodno neutralisati vatrom bataljona u napadu. Vatru ostvaruje po zahtevu komandanta bataljona, a po odobrenju komandanta brigade.

Operativni raspored brigade u odbrani može da ima različite elemente, a obično se sastoji od: snaga za obezbeđenje (borbeno osiguranje i prednji odred), ešelona, rezerve, taktičkih (borbenih) grupa, snaga za vatrenu podršku, snaga za PVD, snaga za zaprečavanje, snaga za protivoklopnu borbu, snaga za održavanje puteva, snaga za protiv desantnu borbu, snaga za udare u bokove, snaga za kontrolu teritorije i borbu protiv specijalnih snaga, snaga za komandovanje i snaga za LoP, ali se za svaki konkretan slučaj određuje sastav i zadatak pojedinih elemenata operativnog rasporeda. Zavisi od: cilja odbrane, zadatka, širine i dubine zone, karakteristika zemljišta, ojačanja, podrške i načelno, se može sastojati od: jednog ešelona i rezerve; dva ešelona; dva ešelona i rezerve ili (izuzetno) tri ešelona.

Prvi operativni ešelon poseda i brani prvi odbrambeni položaj. Njegova jačina i sastav, zavisno od cilja i načina odbrane, može biti 1–3 bataljona. Ako je zona plića i šira, može biti i jači. Ako je zona uža i dublja, onda je prvi ešelon slabiji, a brigada tada najčešće formira tri ešelona.

Zadatak prvog borbenog ešelona je da, koristeći se snagom vatre, zemljišta, zaprečavanjem i protivnapadima u okviru odbrambenih rejonu, nanosi neprijatelju gubitke, da ga što duže zadrži, da spreči širenje njegovog prodora i stvori uslove za aktivna dejstva drugog operativnog ešelona (rezerve) ili odbranu po dubini. Slabije snage određuju se u sastav prvog borbenog ešelona, kada se glavni otpor daje na položajima po dubini, odnosno kada se odbrana zasniva na protivnapadima, a jače - kada se glavni otpor pruža na prvom položaju, kada se brigada upotrebljava za zatvaranje breše i prihvat snaga koje se izvlače, kada prelazi u odbranu posle neuspeha ili delimičnog uspeha u napadu, i u sličnim situacijama.

Prvi operativni ešelon, načelno, je sastavljen od pešadijskih ili mehanizovanih bataljona. Tenkovski bataljon određuje se, načelno, kada se glavni otpor pruža na prvom odbrambenom položaju, pri zatvaranju breša, pri prelasku iz napada u odbranu i u sličnim situacijama.

Mehanizovani bataljoni određuju se u sastavu prvog operativnog ešelona: kada u zoni odbrane postoje pravci koji ograničavaju masovniju upotrebu tenkova; kada se predviđa da se protivnapadima drugog ešelona spreči prodor neprijatelja u dubinu odbrane; pravovremeno organizuje odbrana i ima dovoljno vremena za fortifikacijsko uređenje položaja; pri odbrani zimi, noću i uopšte pri slabijoj vidljivosti. Mehanizovani bataljoni, zavisno od zadatka, mogu se ojačati se tenkovima, protiv oklopnim raketama, lakom protivavionskom artiljerijom i delovima inžinjerijske jedinice.

Drugi operativni ešelon poseda drugi odbrambeni položaj. Njegova jačina i sastav određuje se u skladu sa načinom izvođenja odbrane. Ako se odbrana zasniva na protivnapadima, odnosno ako se glavni otpor pruža po dubini, drugi operativni ešelon je jači, a u njegovom sastavu se, načelno, nalazi tenkovski bataljon.

Drugi operativni ešelon, zavisno od jačine, ima zadatak da: obezbedi neprekidnost odbrane po dubini; otporom i protivnapadima zadrži prodor i spreči širenje neprijateljevog uspeha; zatvori breše (stvorene nuklearnim udarima ili prodorom neprijatelja); podrži i prihvati delove prvog operativnog ešelona, koji se izvlače ispod udara neprijateljevih nadmoćnijih snaga i borbom im stvori vreme za organizovanje otpora po dubini i delom snaga (a po potrebi i ceo) učestvuje u borbi protiv vazdušnih desanata ili drugih iznenadnih dejstava neprijatelja.

Rezerva se formira kada brigada obrazuje operativni raspored u jednom operativnom ešelonu, izuzetno kada se obrazuju i dva operativna ešelona (kada brani užu zonu, ili za borbu protiv vazdušnih desanata). Jačina rezerve može biti od ojačane čete, do bataljona. Kada brigada obrazuje jedan operativni ešelon, rezerva poseda drugi odbrambeni položaj na težištu odbrane.

Zadatak rezerve je da: vodi borbu protiv vazdušnih desanata i neprijateljevih ubačenih delova; zatvara breše stvorene nuklearnim udarima ili prodorom neprijatelja; vodi borbu protiv neprijateljevih delova koji vrše obilazak ili se infiltriraju kroz međuprostore; prihvata snage prvog, odnosno drugog ešelona i omogućava im povlačenje na naredne položaje po dubini; vrši protivnapade u sadejstvu sa drugim elementima operativnog rasporeda; štiti krila i bokove i drugo.

Operativni raspored brigade za borbu u okruženju redovno je u jednom ešelonu sa rezervom. Brigadne artiljerijsko-raketne grupe se raspoređuju bliže centru okružene prostorije, prilagođavaju operativni raspored kružnoj odbrani i angažuju se za podršku jedinica na najugroženijim pravcima.

Tenkovski bataljon se raspoređuje na najugroženiji tenkoprohodni pravac ili se ostavlja u rezervi, radi izvođenja protivnapada unutar okružene prostorije, smene jedinice koja je pretrpela veće gubitke, zatvaranja breše na ivici okružene prostorije i

pripreme za proboj iz okruženja. Rezerva se raspoređuje u centru okružene prostorije ili je podeljena radi upotrebe na određenim pravcima.

Operativni raspored za proboj, načelno, ima snage za proboj, rezervu i snage za zaštitu. Snage za proboj obuhvataju polovinu do dve trećine snaga i sredstava brigade. U njihov sastav obavezno se uključuju snage tenkovskog bataljona. Snage za proboj brzim i energičnim dejstvima na određenim pravcima razbijaju neprijateljev obruč, a zatim najpogodnijim manevrom i dejstvom u bočne strane stvaraju uslove za izvlačenje ostalih snaga iz okruženja. Istovremeno, sa probojem obruča, postavljaju se bočna osiguranja, radi sprečavanja neprijatelja da zatvori obruč.

Operativni raspored brigade u protiv pobunjeničkoj operaciji, načelno, se sastoji od: snaga za komandovanje, snaga za izviđanje, snaga za demonstrativna dejstva, snaga za blokadu, snaga za napad, snaga za pretres, snaga za borbenu podršku, snaga za kontrolu teritorije, rezerva i snaga za logističku podršku.

Operativni raspored brigade u protiv terorističkoj operaciji, načelno se sastoji od: snaga za komandovanje, snaga za izviđanje, snaga za napad, snaga za blokadu, snaga za pretres, snaga za borbenu podršku, snaga za kontrolu teritorije, rezerve i snaga za logističku podršku.

Operativni raspored brigade u operaciji evakuacije civilnog stanovništva iz ugroženih područja, načelno se sastoji od: snaga za komandovanje, snaga za civilno-vojnu saradnju, snaga za evakuaciju stanovništva i materijalnih dobara, snaga za formiranje prihvatnih centara, snaga za obezbeđenje zdravstvenih usluga, snaga za saniranje tehničko-tehnoloških nesreća, borbenih snaga, snaga za obezbeđenje i snaga za logističku podršku. Iz svega navedenog zaključuje se da operativni raspored jedinica KoV zavisi od vrste izvođenja operacija, što je značajno sa aspekta njegovog sagledavanja kao elementa operativnog okvira.

Jedinice RV i PVO se u skladu sa dodeljenim misijama i zadacima, a radi adekvatnog planiranja, pripreme i izvođenja operacija, organizuju u snage za komandovanje, borbene snage (udarne snage i snage PVO), snage za borbenu podršku i snage za obezbeđenje¹⁸. Za razliku od jedinica KoV, operativni raspored jedinica RV i PVO se ne „ešelonira“ (prvi ešelon, drugi ešelon), već se formira grupisanjem snaga i određivanjem rezerve. U RV i PVO načelno se grupišu snage rodova (avijacija i ARJ za PVD). Avijacijske snage se grupišu na aerodromima baziranja ili u vazduhu tokom formiranja borbenih poredaka za realizaciju dodeljenih zadataka. Jedinice ARJ za PVD se grupišu u rejonu (zoni) branjenih objekata ili grupacija Vojske Srbije i očekujućim pravcima naleta neprijateljeve avijacije.

Snage za borbenu podršku čine jedinice rodova i službi, čiji je zadatak da obezbede vatrenu i operativnu podršku borbenim snagama¹⁹ i deo su sopstvenih snaga. Kao element operativnog okvira „operativni raspored sopstvenih snaga i podrške“ nije adekvatan naziv jer je podrška (snage za podršku) deo sopstvenih snaga, ispravnije je da se definiše kao „operativni raspored sopstvenih snaga“ jer time obuhvati sve sopstvene snage uključujući i snage za podršku.

Evidentno je da funkcionalne doktrine ne prepoznaju i ne opisuju pojam operativnog rasporeda, a razmatraju ga kao element operativnog okvira. Takođe ne postoji definicija (pojmovno određenje) operativnog rasporeda što znatno otežava njegovo teoretsko razmatranje. Operativni raspored se razmatra jedino u Pravilu brigada Kopnene vojske gde se analiziraju njegovi elementi u različitim operacijama. Stoga smatramo da je potrebno definisati pojam operativnog rasporeda, uvrstiti ga u funkcionalne doktrine i kasnije ga razmatrati kao element operativnog okvira.

U Uputstvu za operativno planiranje i rad komandi u Vojski Srbije nije predviđeno da se operativni raspored posebno navodi u operativnom naređenju, ali se najčešće navodi iza idejne zamisli komandanta.

Operativna organizacija prostora kao element operativnog okvira

Prostor (kao činioc operacije) je geografski pojam koji obuhvata teritoriju, vazdušni prostor i unutrašnje plovne puteve. Podrazumeva raspoređene elemente operativnog rasporeda sopstvenih i neprijateljevih snaga snaga i u njemu se izvode operacije. Prostor se izražava preko kvalitativnih dimenzija (dužina, širina i površina) i kvantitativnih svoj-

¹⁸ Doktrina RV i PVO, str. 31.

¹⁹ Doktrina operacija. Stranica broj 65.

stava (naseljenost, komunikativnost, reljef, hidrografija i drugo). Radi uspostavljanja optimalne usklađenosti ciljeva, snaga predviđenih za ostvarenje tih ciljeva, prostora u kojem se zadatak obavlja, vremena i načina obavljanja zadataka, vrši se stalna procena.

U odnosu na nivo komandovanja, procena prostora razlikuje se i prilagođena je u obimu, sadržaju, strukturi snaga, ciljevima i zadacima i vremenu realizacije. Obuhvata međusobne uticaje brojnih geografskih karakteristika i pojava, stanja i činilaca koji, neposredno ili posredno, deluju na donošenje optimalnih odluka o upotrebi snaga u operacijama. Rezultat procene je operativna organizacija prostora, koja podrazumeva određivanje granica u kojima se pripremaju i izvode operacije radi jasnog definisanja međusobnih nadležnosti za razmeštaj i upotrebu svih snaga u operaciji.²⁰

Operativna organizacija prostora podrazumeva definisanje zone operacija, zone uticaja i zone interesovanja. Zona operacije, po Doktrini operacija Vojske Srbije i Doktrini Kopnene vojske, je deo geografskog prostora određenog za izvođenje operacija. Njegova veličina zavisi od konkretne situacije, a pre svega od ciljeva koji se žele ostvariti i jačine snaga koje se angažuju.²¹ Doktrina RV i PVO definiše da je zona operacije PVO ukupan prostor teritorije, akvatorije i vazdušni prostor iznad njih, povećan za taktički radijus avijacije koja učestvuje u operaciji. Zbog specifičnosti dejstva snaga u operaciji PVO ona najčešće obuhvata teritoriju naše zemlje i teritoriju neprijatelja, a zona vazduhoplovne operacije je deo kopna, mora i vazdušnog prostora, uključujući i kosmos, u kome se priprema i izvodi vazduhoplovna operacija. To je prostor koji u savremenim operacijama obuhvata teritoriju naše zemlje i teritoriju neprijatelja.²²

Zona združenih operacija je privremeno definisan prostor koji je pretpostavljeni starešina dodelio komandantu združenih snaga za pripremu i izvođenje njihovih konkretnih operacija. Zona združenih operacija obuhvata zone operacija dodeljenih komandama vidovskih komponenti.²³

Iz navedenog se može zaključiti da će veličinu zone združenih operacija, sa učešćem vazduhoplovne komponente, odrediti zona za izvođenje vazduhoplovnih i operacija PVO i da će prostor operacije najčešće obuhvatati teritoriju naše zemlje i teritoriju neprijatelja. Jedino ograničenje veličine zone združenih operacija biće taktički radijus sopstvene avijacije. Zona uticaja je prostor u kojem nadležni komandant može da ispolji direktan uticaj na operacije manevrom i snagama vatrene podrške, koje su pod njegovom komandnom nadležnošću.

Funkcionalne doktrine definišu da je zona interesovanja prostor od interesa za komandanta, a koji je u vezi sa ciljevima operacije i obuhvata zonu uticaja, zonu operacija ili zonu odgovornosti i njima susedni prostor, s tim da je u Doktrini KoV pogrešno grafički prikazan odnos navedenih zona.²⁴

Doktrina operacija Vojske Srbije prepoznaje i pojmove operacijske osnovice i pravca. Operacijska osnovica je šira zemljišna prostorija sa svim prirodnim i veštačkim objektima i objektima infrastrukture, koja omogućava grupisanje snaga i sredstava za pripremu operacije.²⁵

²⁰ Doktrina operacija Vojske Srbije. Stranica broj 45–46.

²¹ Isto, Stranica broj 20. Doktrina KoV, Stranica broj 25.

²² Doktrina RV i PVO. Stranica broj 54–55.

²³ Doktrina operacija Vojske Srbije. Stranica broj 21.

²⁴ Doktrina KoV. Stranica broj 20.

²⁵ Doktrina operacija. Stranica broj 21.

Pravac može biti operativnog ili taktičkog nivoa. To je geografska celina omeđena, najčešće, izraženim prirodnim objektima (planine, kose, reke, kanali), a uzduž te celine protežu se jedna ili dve komunikacije. Kapacitet pravca u odnosu na mogućnost angažovanja snaga opredeljuje da li je on taktičkog ili operativnog značaja. Pravac je promenljiva kategorija, a zavisi od situacije, postavljenih ciljeva, jačine sopstvenih snaga, kao i snaga neprijatelja.²⁶

Doktrina KoV definiše da je pravac pojas zemljišnog, vodenog ili vazdušnog prostora u čijim se granicama jedinica kreće, snabdeva ili izvodi borbena dejstva.²⁷ Pojmovno određenje pojma pravca pokazuje još jednu u nizu pojmovnih neusklađenosti pojedinih odredbi doktrinarnih dokumenata. Pored toga, doktrinarna dokumenta prepoznaju samo pravce operativnog i taktičkog nivoa, dok vojna geografija prepoznaje i strategijske pravce vojišta Republike Srbije.

Civilno-vojna saradnja kao element operativnog okvira

Sve aktivnosti koordinacije i saradnje Vojske i civila na terenu radi pružanja podrške misiji i zadacima koje izvršava vojna jedinica predstavlja civilno-vojne saradnja (CVS). Civile predstavljaju: civilno stanovništvo, lokalni nadležni organi vlasti, domaće vladine i nevladine organizacije, međunarodne organizacije, te agencije koje se nalaze u zoni odgovornosti vojne jedinice.

Smisao civilno-vojne saradnje je u uspostavljanju veza vojnih i civilnih predstavnika, na određenom nivou i prostoru, kako bi se obostrano podržanim aktivnostima doprinelo dostizanju pre svega vojnih ali zajedničkih interesa.

Ostvarivanje uslova i situacije koja pruža prednosti za jedinicu, povećanje bezbednosti sopstvenih snaga i uspostavljanje poverenja između Vojske i civila jeste krajnji cilj CVS.

Vojno organizovanje društva prate i elementi civilno-vojne saradnje, od njenog postanka pa do danas. Međusobni odnos civilne i vojne komponente uglavnom je bio uslovljen karakterom konflikta, a kretao se od nasilnog regrutovanja vojno sposobnog stanovništva pa do zajedničkog planskog i organizovanog korištenja vojnih i civilnih kapaciteta.

Prvi oblici institucionalizovane civilno-vojne saradnje mogu se uočiti u Drugom svetskom ratu. Aktivnosti koje su se do tada izvodile uglavnom su se svodile na gašenje požara, odnosno na pokušaje odgovora na trenutne probleme. Tokom drugog svetskog rata, posebno kako se rat bližio kraju, problemi civilnog okruženja koji su se trebali rešavati narasli su do te mere da su zahtevali koordinisanu i neprekidnu civilno-vojnu saradnju. Civilno vojni odnosi nisu bili u centru pažnje tokom perioda hladnog rata. Razlozi za to leže prvenstveno u karakteru sukoba i načinu njihovog rešavanja. Sukobi u ovom periodu bili su profilisani u okviru međunarodnih konflikata angažovanjem vlada u sukobu i učešćem policijskih i vojnih snaga.

Kao rezultat ovakvih sukoba u svetu jesu mirovne operacije s malim brojem civilnih komponenti u zoni operacije. Nakon završetka hladnog rata, porastom broja, intenziteta i karaktera sukoba u svetu civilno-vojna saradnja je dobila na važnosti kao fenomen i institucionalizovana aktivnost. Tradicionalne mirovne operacije s malim brojem civilnih učesnika zamjenile su moderne multinacionalne mirovne operacije s povećanim brojem civilnih komponenti u zoni operacije kao što su civilna policija, humanitarne organizacije, mediji i slično.

Unutar državni sukobi koji su trenutno najčešći u svetu zahtevaju povećan nivo CVS, jer se najčešće javljaju s nejasnim političkim strukturama, neregularnim vojnim snagama,

²⁶ Isto.

²⁷ Doktrina KoV. Stranica broj 120.

etničkim i religijskim karakterom, nedostatkom kompromisa i veoma složenim problemima koji se ne mogu rešavati samo primenom sile.

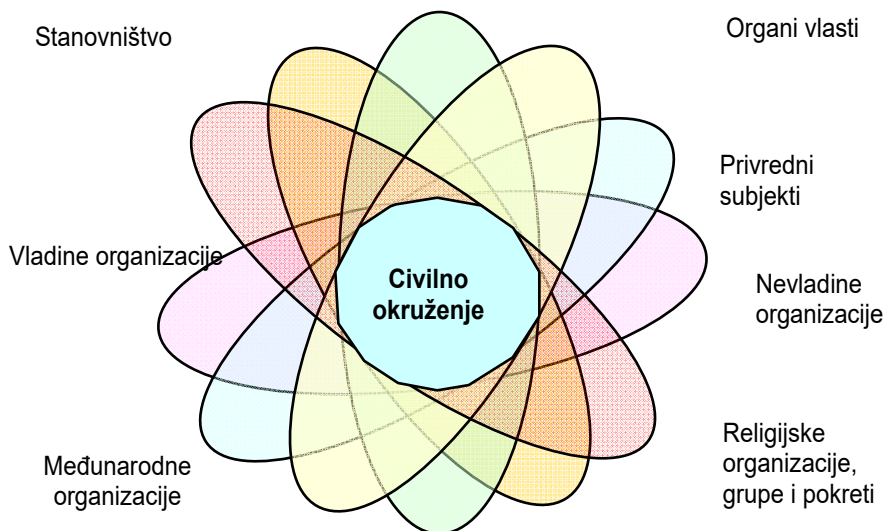
Vremenom je CVS postala nezaobilazan sadržaj svih vojnih operacija. Realizacija sadržaja i zadataka u okviru CVS usmerena je na koordinaciju aktivnosti sa činiocima civilnog okruženja i omogućava komplementarno angažovanje vojnih i civilnih resursa, u skladu sa misijom jedinice, čime se u zoni operacije neposredno utiče na ekonomičnost angažovanja ljudskih i utrošak materijalnih resursa, s namerom da se, sa vojnog aspekta, dostigne krajnje željeno stanje. Uočeno je da vojne snage koje ne uspeju da razviju CVS rasipaju svoje resurse i ulaze u nepredvidive rizike.

U vojnim misijama CVS ima dvojaku ulogu: da komandantu stvori uslove za planiranje i realizaciju svakodnevnih zadataka koji se odnose na saradnju sa činiocima civilnog okruženja i da svojim neposrednim angažovanjem pruži podršku činiocima civilnog okruženja. Civilno-vojna saradnja utiče na uspostavljanje i povećanje međusobnog poverenja Vojske i civila. U operacijama Vojske CVS se organizuje prema potrebama operacije i zamisli komandanta i neposredno utiče na povećanje bezbednosti vlastitih snaga u multinacionalnim operacijama.

U Vojsci Srbije CVS svoju najveću primenu ima tokom izvođenja MNOp-a, ali veliki značaj ima i u svakodnevnom životu i radu u jedinicama, kao i u misiji podrške civilnim vlastima u suprotstavljanju pretnjama bezbednosti.

Kako bi komandantu stvorili uslove za planiranje i realizaciju svakodnevnih zadataka koji se odnose na saradnju sa činiocima civilnog okruženja organi za CVS iz svoje nadležnosti prate i procenjuju socijalnu dimenziju operativnog okruženja i predlažu aktivnosti za obezbeđivanje povoljne socijalne dimenzije i podrške civila za ostvarenje ciljeva misije. U zoni dodeljenoj jedinici, socijalna dimenzija određena je javnim mnjenjem, shvatanjima i stavovima grupa, pokreta i organizacija građana koji zajedno predstavljaju činioce civilnog okruženja.

Činioci civilnog okruženja su: stanovništvo, organi vlasti, privredni subjekti, međunarodne organizacije, vladine i nevladine organizacije, religijske organizacije, grupe i pokreti (slika 3).

Slika 3 – Činioci civilnog okruženja

Uticaj civilnog okruženja na angažovanje vojnih snaga bože biti povoljan i nepovoljan. U multinacionalnim operacijama i u uslovima pobune na delu sopstvene teritorije civilno okruženje može biti složeno i nepredvidivo i imati nepovoljan uticaj na vojnu misiju. Uspeh vojne misije postiže se ukoliko su vojni ciljevi usklađeni sa ciljevima i interesima činilaca civilnog okruženja.

Civilno-vojna saradnja ostvaruje se realizacijom sadržaja koji predstavljaju skup međusobno usklađenih i povezanih zadataka. Osnovni sadržaj CVS predstavlja uspostavljanje i održavanje civilno-vojne veze kojim se ostvaruje kontakt vojnih snaga i predstavnika činilaca civilnog okruženja. Kroz realizaciju ovog sadržaja – planiranjem, koordinacijom i saradnjom stvaraju se uslovi za ekonomičnu upotrebu raspoloživih vojnih i civilnih resursa radi podrške civilnom okruženju u realizaciji zadataka i aktivnosti koji su značajni za njihov život i rad i ostvarenja misije.

Sledeći sadržaj CVS jeste podrška činiocima civilnog okruženja a obuhvata različite aktivnosti – od uspostavljanja kontakta i obaveštavanja civila do rekonstrukcije civilne infrastrukture. U realizaciji aktivnosti angažuju se različiti vojni resursi: informacije, ljudstvo, borbena i neborbena oprema, specijalisti CVS i njihove ekspertize u raznim oblastima radi pružanja određene specifične pomoći civilnom okruženju ili učešća u rekonstrukciji (težišno u multinacionalnim operacijama).

Podrška sopstvenim snagama predstavlja sadržaj civilno-vojne saradnje kojom se kroz angažovanje civilnih resursa pruža pomoć vojnim snagama u realizaciji aktivnosti za potrebe vojne misije. U ovom sadržaju organi za CVS pravilnom procenom činioca civilnog okruženja i predlaganjem optimalnog angažovanja vojnih resursa za potrebe civila, doprinose minimalnom angažovanju vojnih resursa. Uspešna CVS dvojako utiče na sopstvene snage, smanjuje bespotrebno angažovanje vojnih resursa i povećava bezbednost sopstvenih snaga.

Iz pomenutih sadržaja proizilaze i zadaci CVS koji obuhvataju:

- uspostavljanje veze sa činiocima civilnog okruženja;
- razmenu informacija i koordinaciju aktivnosti sa činiocima civilnog okruženja;
- procenu uticaja činioca civilnog okruženja na aktivnost Vojske ;
- praćenje realizacije aktivnosti civilno-vojne saradnje;
- angažovanje vojnih resursa za potrebe činioca civilnog okruženja;
- obuku iz funkcionalne nadležnosti i
- pomoć pri uspostavljanju civilne vlasti u multinacionalnim operacijama.

Civilno-vojna saradnja u Vojsci organizuje se na strategijskom, operativnom i taktičkom nivou, do nivoa brigade. U zavisnosti od misije i zadatka jedinice CVS se može organizovati i na nižim nivoima. Nosioci realizacije CVS u Vojsci jesu organi za CVS koji predstavljaju organizacijske celine Generalštaba i komandi i određeni su formacijom.

Na strategijskom nivou Vojske Srbije organizovano je Odeljenje za civilno-vojnu saradnju (J-9) koje čini organizacijsku jedinicu Generalštaba Vojske Srbije. Namenjeno je za predlaganje, planiranje, pripremu, koordinaciju i realizovanje aktivnosti, organizacijsko i normativno-pravno uređenje i razvoj sposobnosti civilno-vojne saradnje u sistemu odbrane Republike Srbije.

Na operativnom i taktičkom nivou Vojske Srbije organi za CVS organizovani su u grupe, osim u teritorijalnim brigadama gde je nosilac referent za CVS. Namena ovih organa jeste da uspostavlja i održavaju civilno-vojne veze, predlažu komandantu aktivnosti iz oblasti CVS na osnovu izrađene procene stanja činilaca civilnog okruženja na teritoriji svoje funkcionalne nadležnosti i realizuju zadatke podrške činiocima civilnog okruženja.

Za izvršenje zadataka civilno-vojne saradnje, pored nosioca realizacije CVS, mogu se angažovati i funkcionalni specijalisti, kao i starešine osposobljene za realizaciju zadataka CVS, koje se angažuju po potrebi, a ne nalaze se na dužnostima organa za CVS.

Civilno-vojna saradnja se realizuje u svim fazama operacija. U fazi pripreme operacija težište CVS je na uspostavljanju i održavanje civilno-vojne veze sa svim činocima civilnog okruženja i prikupljanje informacija, na osnovu kojih se izrađuju procene uticaja činilaca civilnog okruženja na izvršenje operacije.

U fazi izvođenja operacije realizuju se aktivnosti CVS kojima se neposredno doprinosi izvršenju operacije pravilnom procenom stanja činoca civilnog okruženja i optimalnim angažovanjem vojnih resursa za njihove potrebe. Aktivnosti CVS u fazi izvođenja operacije mogu biti: pružanje pomoći organima vlasti prilikom evakuacije stanovništva i materijalnih dobara; podrška raznim organizacijama u pružanju humanitarne pomoći; popravka infrastrukturnih objekata na teritoriji; pomoć u prihvatu interno raseljenih lica; realizacija projekata CVS za potrebe civilnog stanovništva i druge aktivnosti kojima se utiče na obezbeđivanje osnovnih životnih potreba.

U fazi stabilizacije i dezangažovanja vrši se postepeno smanjenje angažovanja vojnih snaga u zoni operacije, a nosioci i realizatori CVS intenziviraju svoje aktivnosti i realizuju ih do momenta potpunog preuzimanja nadležnosti od strane civilnih organa vlasti i nadležnih organizacija i institucija.

Težište CVS u borbenim operacijama je na smanjenju posledica dejstava vojnih snaga na civilno okruženje i smanjenju negativnog uticaja civilnog okruženja na izvođenje operacije.

Težište u CVS u neborbenim operacijama, u zavisnosti od vrste operacije, jeste na podršci civilnim vlastima i stanovništvu radi zaštite i spasavanja života ljudi, materijalnih dobara i životne sredine i smanjenju negativnog uticaja civilnog okruženja na angažovanje vojnih snaga u zoni operacije.

Doktrina civilno-vojne saradnje Vojske Srbije je osnovni dokument kojim se definiše funkcija civilno-vojne saradnje kroz načela, sadržaje, zadatke, organizaciju, osposobljavanje i realizaciju u operacijama Vojske Srbije i objašnjavaju činoci civilnog okruženja.²⁸

Komparativnom analizom sadržaja postojećih doktrinarnih dokumenata i Uputstva za operativno planiranje i rad komandi u Vojski Srbije kritički su sagledane postojeće teorijske i praktične odredbe vezane za CVS. Doktrinarna dokumenta u kojima se razmatra pitanje civilno-vojne saradnje su:

- Doktrina Vojske Srbije, Media centar "Obrana" 2010. godine,
- Doktrina Kopnene vojske, MO, GŠ VS, 2012. godine,
- Doktrina operacija Vojske Srbije, MO, GŠ VS, 2012. godine,
- Doktrina civilno-vojne saradnje Vojske Srbije, MO, GŠ VS, 2012. godine,
- Pojmovnik funkcionalnih doktrina i doktrina vidova vojske Srbije, MO, GŠ VS, 2012. godine.

U navedenim dokumentima postoji prilična usaglašenost pojmovnog određenja civilno-vojne saradnje.

Prema pojmovniku funkcionalnih doktrina i doktrina vidova Vojske Srbije, „civilno-vojna saradnja je sadržaj borbenih dejstava u operacijama, saradnja i koordinacija između vojnih snaga i činilaca civilnog okruženja kojom se na određenom prostoru i planiranim resursima doprinosi izvršenju misije jedinice u miru, vanrednom i ratnom stanju.

²⁸ Doktrina civilno-vojne saradnje, MO, GŠ VS, 2012. str. 7

Doktrina Vojske Srbije definiše civilno-vojnu saradnju kao „saradnju i koordinaciju između civilnih i vojnih struktura radi doprinosa izvršenju vojne misije u miru, vanrednom i ratnom stanju“. Doktrina operacija Vojske Srbije se ne bavi određenjem pojma CVS, već samo govori o fazama u kojima se ista realizuje i težištu aktivnosti CVS. Doktrina Kopnene vojske definiše CVS kao „skup planskih aktivnosti kojima komandant, na određenom prostoru, u određenom vremenu i planiranim resursima ostvaruje saradnju i koordinaciju između vojnih snaga i činilaca civilnog okruženja (stanovništvo, organi vlasti, privredni subjekti, međunarodne organizacije, vladine i nevladine organizacije, religijske organizacije i pokreti), radi izvršenja misije u miru, ratu i vanrednom stanju“. Doktrina civilno-vojne saradnje definiše CVS kao funkciju ili sadržaj vojnih operacija, kojom se ostvaruje veza i koordinacija aktivnosti između vojnih snaga i različitih učesnika civilnog okruženja, a radi stvaranja uslova za izvršenje podrške misije u miru, vanrednom i ratnom stanju.

Kao predlog, nameće se potreba da se u Pojmovniku funkcionalnih doktrina i doktrina divova Vojske Srbije usaglasi definicija CVS iz razloga što CVS nije sadržaj borbenih dejstava i prvenstveno je karakterišu neborbene aktivnosti.

Vreme kao element operativnog okvira

Prema Uputstvu za OP i rad komandi u VS vreme obuhvata klimatske aktivnosti i trajanje aktivnosti svih učesnika.

Odmah se može vidjeti da je vrijeme kao elemenat operativnog okvira vrlo šturo određen ovom definicijom, što za posledicu može imati nerazumevanje kategorije vremena koja je veoma važna za sve faze operacije. Uzimajući u obzir da se vojne operacije planiraju, pripremaju i izvode u određenom vremenu ovom elementu je potrebno dati veći značaj posebno u Uputstvu za OP i rad komandi u VS jer je to osnovni i usmjeravajući dokument za planiranje vojnih operacija.

Vreme kao elemenat operativnog okvira pomaže donosiocima odluka na operativnom i taktičkom nivou da sagledaju i definišu kako vreme utiče na pripremu i izvođenje operacija.

Analizom uticaja vremena određuje se:

– kako vreme, kao meteorološka pojava, utiče na ljudstvo, naoružanje, opremu i operaciju (*klimatski uslovi i pojave, doba godine, vetrovi po visinama – pravci i jačina, periodičnost, oblačnost – po sastavu i visinama, padavine, magla i sumaglica, vlažnost vazduha, vidljivost – horizontalna i kosa, vazdušni pritisak, iluminacija i drugi relevantni faktori*) i

– kako astronomsko vreme (*raspoloživo vreme, doba dana, svitanje, smrkavanje i dr.*) utiče na planiranje i izvođenje operacije.

Svaka konkretna komanda – jedinica vrši analizu vremenskih uslova u skladu sa namenom i zadacima u konkretnoj operaciji

Na osnovu meteoroloških procena rade se tabelarni pregledi, posebno za upotrebu KoV, posebno za RV i PVO i posebno za rečne jedinice

Uticaj vremena se ogleda u značaju istog na planiranje i upotrebu snaga. Suštinu predstavljaju klimatske, vremenske promene i uticaj raspoloživog vremena kao ograničenja za planiranje i trajanje operacije

Uticaj se sagledava kroz uslove za manevar, vatrenu podršku, upotrebu avijacije, upotrebu sredstava (ABHO) i organizovanje Tkl, logistike itd

Uslovi se definišu kao povoljni, nepovoljni ili složeni (kao ograničeni za upotrebu).

Uticao vremena (primer):

- kontinentalna klima;
- u narednom periodu hladno i nestabilno vreme, padavine, temperature oko i ispod proseka za januar;

- otežana upotreba avijacije (pojava magle, oblačnosti, intenzivna strujanja vazduha);

- očekivane temperature vazduha u narednih deset dana: danju 0-6°C; noću -9-0°C;

Moguće padavine negativno će uticati na manevar snaga zbog smanjene vidljivosti i omogućiće neprijatelju postizanje iznenađenja.

Proračun raspoloživog vremena se ogleda kroz:

- Vreme za trajanje operacije
- Vreme gotovosti
- Raspoloživo vreme za planiranje i pripremu snaga
- Dnevno noćno vreme
- Vreme za rad komandi
- Vreme za odmor

Vojne operacije se planiraju, pripremaju i izvode u određenom vremenu. Zbog složenosti i značaja, vreme kao faktor oružane borbe u celini ispoljava se kao istorijski period u kojem se izvode operacije, kao trajanje, kao doba godine i dana i kao meteorološka pojava.

Vreme kao istorijski period objektivno je stanje u međunarodnim odnosima, obeleženo stepenom razvoja društva u celini, a samim tim i karakterom oružanih snaga. Kao doba dana i godine i kao meteorološka pojava ispoljava određeni uticaj (manji ili veći uticaj) na način izvođenja operacija.

Vreme u izvođenju operacija je kompleksna veličina. Ono uključuje nekoliko intervala, koji imaju svoj početak, tok i završetak. Ukupno trajanje operacija razmatra se u odnosu na faze operacije i, u načelu, sastoji se od: vremena pripreme, vremena za izvođenje operacije i vremena za stabilizaciju dostignutih ciljeva i dezangažovanje jedinice.

Vreme pripreme traje od momenta prijema zadatka do početka izvođenja operacije. U tom periodu odvijaju se procesi rada komande na donošenju odluke, priprema jedinica, njihov razvoj, dovođenje jedinica, formiranje operativnog rasporeda i niz drugih mera i postupaka koji prethode izvođenju operacija. Mogućnost paralelnog odvijanja više aktivnosti skraćuje vreme početka izvođenja operacija.

Vreme za izvođenje operacija zavisi od kvalitativne prednosti informacione tehnologije, koja omogućuje vizualizaciju bojišta, paralelno planiranje i simulaciju. Vreme izvođenja obuhvata dve kategorije: početno i izvršno vreme za realizaciju konkretnog zadatka.

Početno vreme podrazumeva interval – od prijema zadatka izvršioca do momenta početka izvršenja, a izvršno vreme – od momenta početka izvršenja do momenta realizacije konkretnog borbenog zadatka.

Vreme za stabilizaciju dostignutih ciljeva i dezangažovanje jedinice može različito da traje i zavisi od nivoa operacija, njihove vrste, perioda oružanog sukoba i velikog broja uslova koji definišu željeno krajnje stanje.

Zaključak

Savremene vojne operacije karakterišu stalna i brza promena situacije, kratkoća izvođenja dejstava i protiv dejstava i mnoštvo ciljeva koje treba otkriti, analizirati i onesposobiti ili uništiti. Pred sve savremene oružane snage postavlja se osnovni zadatak – ovladati informacijama o okruženju i neprijatelju, pravovremeno i kvalitetno ih proceniti i doneti najoptimalniju odluku o angažovanju sopstvenih snaga i otežavanja ili onemogućavanja namera suprotne strane.

Jednoobraznost i jedinstvo u načinu definisanja i objašnjavanja stručne problematike, odnosno u pogledu preciznog definisanja termina, načina upotrebe, detaljno objašnjenih procedura i mesta ulogu u procesu operativnog planiranja od posebnog je značaja za timski i sinhronizovan rad u planiranju, pripremi i izvođenju operacija. Analizom doktrinar-nih dokumenata može se zaključiti da nisu jedinstvena, jednoobrazna i nedovoljno detaljno razrađena. Svojim oprečnim i različitim stavovima po istim pitanjima i nepotpunim objašnjenjima i tumačenjima ostavljaju prostor za pogrešno tumačenje, a samim i tim i praktičnu primenu, što može imati negativne implikacije kako na proces operativnog planiranja vojnih operacije, tako i na njihovo izvođenje.

Nije dovoljno objašnjena uloga i značaj operativnog okvira, a pojmovna neodređenost otežava teorijska razmatranja i analize operativnog okvira. Operativni okvir se nigde ne prikazuje niti se izrađuje kao zaseban dokument ili deo nekog drugog dokumenta. S tim u vezi, može se zaključiti da on predstavlja teoretski model za oblikovanje misaonog procesa, i kao takav trebalo bi da bude detaljno teorijski razrađen.

Literatura

- [1] *Доктрина Војске Србије*, Медија центар „Одбрана“, Београд, 2010.
- [2] *Доктрина операција Војске Србије*, Медија центар „Одбрана“, Београд, 2012.
- [3] *Обавештајна доктрина Војске Србије*, Медија центар „Одбрана“, Београд, 2012.
- [4] *Доктрина планирања у Војсци Србије*, Медија центар „Одбрана“, Београд, 2012.
- [5] *Доктрина цивилно-војне сарадње*, МО, ГШ ВС, 2012.
- [6] *Доктрина Копнене војске*, Медија центар „Одбрана“, Београд, 2012.
- [7] *Доктрина Ваздухопловства и противваздухопловне одбране*, Медија центар „Одбрана“, Београд, 2012.
- [8] *Појмовнику функционалних доктрина и доктрина видова Војске Србије*, Медија центар „Одбрана“, Београд, 2012.
- [9] *Упутство за оперативно планирање и рад команди у Војсци Србије*, Медија центар „Одбрана“, Београд, 2015.
- [10] *Упутство за обавештајну припрему бојишта*, Управа за обавештајно-извиђачке послове (Ј-2) ГШ ВС, 2016.
- [11] *Правило бригада Копнене војске*, Команда КоВ ГШ ВС, 2014.
- [12] Вујаклија М., *Лексикон страних речи и израза*, Просвета, Београд, 1980.
- [13] Форца Б., *Условљеност изградње оперативних способности од развоја Доктрине Војске Србије*, Војно дело, 1/2014.